

Existencialismus: Sartre – Camus - Jaspers

Jean-Paul Sartre

1933-4 – studuje Husserla, u M. Heideggera

1938 – román Nevolnost (*La Nausée*)

1943 – Bytí a nicota (*L'Être et le Néant*)

1946 – Existencialismus je humanismus

1960 – Kritika dialektického rozumu

3 období

I. fenomenologické (1936-1940)

II. existenciální (1943-1952)

III. marxistické (1960-1980)

Sartrova raná filosofie – **fenomenologické období** 1936- 1940 – hlavní témata

fenomenologická ontologie a vědomí

- raný Sartre hledá Bytí – pokus uchopit Bytí skrze zkoumání způsobu, jak se Bytí prezentuje vědomí = fenomenologická ontologie = zkoumání bytí skrze jeho jevy, jevení se
- **vysvětlení:**
- (1) Sartre: f e n o m é n = **totalita**, úplnost **jevů** nějaké věci; ne jednoduše ~~jeden konkrétní jev~~
- WILFRID DESAN: fenomenologie = "metoda, kt. chce popsat vše, co se manifestuje potud, pokud to manifestuje sebe sama"
- H.J. BLACKHAM – u Sartra "předměty vědomí, fenomény, jevy věci, odhalují co skutečně je, pokud to skutečně je, ač nikdy vyčerpávajícím způsobem" (viz Sartrovo dvojdílné dělení Bytí!)
- >> ono v-sobě-samém prezentované reflektiv. vědomí ve fenoménu = totalizované bytí, bytí ve své plnosti
- BLACKHAM dále: **vědomí** implikuje + odkazuje na existenci jinou než svou vlastní + na svou vlastní jako na problém.
- **vztah** POUR-SOI k EN-SOI = základ (+ jediná podmínka) poznání + jednání
- **vědění** - nutná intuice, přítomnost vědomí vůči přemětu, kterým není = původní podmínka vší zkušenosti
- ještě než předmět definován + vyložen, vědomí konstituuje sebe sama oddělením se od svého předmětu
- (2) většina komentátorů: JPS preferoval ontologii > metafyzikou – **2 důvody**
  - o A) ontol. studuje bytí jakožto bytí >> předpokládá tradiční požadavek předcházení esence před existencí + existenci lidské přirozenosti
  - o B) **ač** ontologie = zkoumání Bytí, **přesto** "neoživuje mrtvé duchy substance, duše a Boha"
- >> JPS: **základní odlišnost existencialismu** x jiným systémům myšlení = tvrzení: **existence předchází esenci** >> neexistuje prapůvodní, prvopočáteční lidská přirozenost
- = člověk nejprve je a potom vytváří svou esenci skrze volby, které činí JPS: nevhodné mluvit o metafyzice existencialismu!
- >> **vědomí** – takové bytí, že v jeho bytí je jeho bytí problémem potud, pokud toto bytí implikuje bytí jiné než sebe sama!
- >> nikdy nemůžeme mít vědomí, kt. stabilní – **vědomí vždy dynamické**, spontánní + svobodné
- JPS zde následuje Husserlův princip intencionality vědomí = vědomí vždy nejprve + především vědomím něčeho = pro vědomí není žádné bytí mimo, vně této přesné povinnosti odhalovat intuici něčeho – tj. transcendentního bytí
- všechny formy vědomí podobně intencionální - **představivost** = forma vědomí >> intencionální – nemůžeme si jen tak představovat – vždy si představujeme něco
- dále, dokonce emocionální vědomí intencionální – JPS: emoce = jistý způsob pojmání, rozumění apprehenze světa >> **emoce** = způsob vztahování se ke světu. = ona intencionalita emocí ! – vždy eg. miluju někoho/něco
- **subjektivita** = vědomí vědomí – JPS: **vědomí** = bytí, jehož povaha si je vědomá svého bytí = člověk je z toho důvodu, že myslí
- v ě d o m í = **nicota** = nikdy není věcí, ale tvořením, není permanentní >> není tedy ani žádná stálá entita lidské Já

- vědomí buď pre-reflexivní / reflexivní – JPS: non-thetické vědomí / non-positionální sebe-vědomí (pre-reflexivní vědomí) = COGITO předcházející všechny formy reflexe
- = **nikoliv** poznání, **ale** implicitní vědomí bytí vědomím předmětu
- tento druh vědomí = **základní DATUM** JPS's fenomenologie – předchází všem formám reflexe
- reflexivní vědomí (JPS: thetické vědomí) = vědomí reflektujícího COGITA

existenciální období 1943- 1952

co je bytí

- zkoumání fenoménu >> JPS pokračuje směrem ke zkoumání, co je Bytí
- ne nemožné dospět k Bytí – Sartre: fenomén Bytí (jako každý jiný fenomén) se okamžitě odhaluje vědomí
- **Bytí** je. Bytí je v sobě samém. Bytí je co je.
- >> **def. Bytí** = všeobklopující + objektivní >> B y t í **není existence** (ta individuální + subjektivní)
- Bytí fenoménu radikálně odlišné od bytí vědomí
- bytí vědomí – v rámci debaty o bytí-pro-sebe-sama – bytí vědomí **kontrastuje** proti bytí-v-sobě-samém

dvojdílné rozdělení

- Bytí děleno na: (1) v-sobě-samém + (2) pro-sebe-sama
- 1. **Bytí-v-sobě-samém** (L'EN-SOI) = naprosto nevztahované, necharakterizované bytí nacházející se v transfenomenální sféře – pouze je – není ani aktivní ani pasivní; nemá vůbec žádnou potencialitu, ani možnost = b e z e s m y s l n é bytí
- 2. **Bytí-pro-sebe-sama** (L'POUR-SOI) = transcendentní bytí charakterizované vědomím + svobodou – bytí člověka – člověk definuje svou vlastní **esenci** + dává smysl své vlastní existenci skrze volby, které činí - sféra lidské bytosti – vlastnosti: vědomí + svoboda – umožňuje člověku volit smysl pro sebe sama – člověk si pečováním, starostí o svůj vlastní smysl dává svou vlastní existenci –

vztah (1) a (2)

- pro-sebe-sama existuje potud, pokud je nihilací onoho v-sobě-samém – bez tohoto vztahu k v-sobě-samém nemůže být žádné pro-sebe-sama
- **nicota** onoho pro-sebe-sama nutně vyžaduje svůj projekt, svůj neutuchající boj s v-sobě-samém

svoboda a fakticita

- JPS = démonický filosof svobody
- Hakim: **svoboda** = JPS's hlavní klíč k porozumění člověku: skrze svobodu vchází do světa **smysl**
- na počátku člověk jednoduše je >> poslání sartrovského člověka = neustálý proces **sebevytváření**
- sartrovská svoboda nikoho neomlouvá - člověk odsouzen ke svobodě (nemá svobodu být nesvobodný) >> těžké břímě svobody – neustále člověka pronásleduje (*Člověk odsouzený ke svobodě nese celý svět.*)
- >> absolutní svoboda vlastně = neomezená odpovědnost – člověk úplně svobodný >> má úplnou odpovědnost vůči své svobodě >> zakouší muka, sklíčenost, opuštěnost + zoufalství
- **sklíčenost** - pocit, že čl. nemůže uniknout smyslu naprosté + hluboké odpovědnosti; z poznání skoro nesnesitelné odpovědnosti na jeho ramenech; odpovědnosti nejen za sebe, ale za všechny (eg. zákonodárce, velitel rozkazující zaútočit apod.)
- **opuštěnost** – (JPS: oblíbený Heideggerův termín) přijmutí faktu, že člověk je sám v hrůzu nahánějícím kosmu, ponechaný bez Boha + musí vy soudit všechny důsledky z nepřítomnosti Boha až do konce
- **zoufalství** - "*měli bychom se omezit jen na to, počítat s tím, co závisí na naší vůli / na souboru možností kt. naše jednání umožňují*"
- člověk = bytí/bytost v situaci; Fr. John Garduce: **situace** = "kontingence svobody v plenu bytí světa"
- >> svoboda omezena fakticitou -. JPS: (*Bytí a nicota*) - mezi fakticity svobody patří eg.: místo, tělo, minulost, pozice + fundamentál. vztah k Jinému.
- raný Sartre - **Druhý/Druží** = nebezpečí mé svobody – pohled druhého/druhých člověka objektivizuje (zpředměťňuje) >> ohrožuje jeho subjektivitu – **ale** osoba má **možnost** zda absorbuje svobodu Druhého zatímco nechá svobodu Druhého neporušenou = případ lásky, **nebo** se pokusí ho objektivizovat (**sadismus**) >> raný Sartre pesimista pokud jde o založení autentického společenství (viz konec hry *Žádné východisko!* Garcin: *Peklo jsou ti druží*)
- Hakim: Bytí-pro-jiného patří k samotnému bytí člověka – ale při analýze toho vztahu: Druhý tlačí proti mé svobodě + omezuje ji = **Druhý pomáhá založit mou svobodu + rovněž ji ničí** = bytí-pro-sebe + bytí-pro-jiné sebou vzájemně otrásají
- ale i raný JPS připouští možnost vědomí my – povstávající ze střetu, konfrontace s druhými

- jako lidstvo se stává nás-objektem (us-object) v přítomnosti pohledu Božího >> **třída** se stává my-subjektem při konfrontaci s utiskovatelem = konflikt = původ. význam, smysl bytí-pro-jiné
- **souhra** mezi svobodou – fakticitou ve středu debaty o **autenticitě**
- = **sebeobelhávání** se nakonec točí kolem vztahu existujícího mezi svobodou a fakticitou – hrozí odpovědnost straší samotnou existenci člověka

Sartrovský ateismus

- JPS **ateismus** = východisko jeho filosofování, pak to doplňuje, aby premisa platná
- svoboda člověka absolutní, Bůh neexistuje
- JPS přiznává sám, že ateista, představitel ateistického existencialismu
- **ateismus neodlučitelný od JPS filosofie** – středoosa jeho filosofie
- JPS's ateismus >> logický důsledek = tvrzení existence předchází esenci; ironické – neexistence – existence (ještě prvotnější princip než bůh, jehož neexistenci dokázal jako svůj princip!)
- Fr. Magin Borrajo, O.P. : JPS ateismus prý spíše náhodný, akcidentální, výsledek výchovy + prostředí + postulát jeho filosofie, plyne z toho všeho náhodně, uznává to i sám JPS!
- Bůh neexistuje – důvod č.1 - koncepce Boha sebou nese sebe-kontradikci
- JPS: df. **Bůh** = bytí-v-sobě-samém+pro-sebe-sama – nemožná syntéza = naprosto nevztážený + vztážený pro-sebe (svobodný!) >> logic. rozpor >> Bůh nemůže existovat
- Sartrovský **humanismus** – asi důvod č.2 JPS's ateismu – existence Boha omezuje svobodu člověka
- Fr. Borrajo: existence Boha by naši svobodu proměnila v pouhou iluzi – **pohled Boha** člověka **zpředměňuje** >> tato objektivizace bere člověku jeho schopnost sebe-tvorby.
- JPS sám popisuje, že jednou takový objektivací pohled Boha pocítil – jakoby mu Bůh hleděl dovnitř hlavy – cítil se jako živý cíl, strašlivě viditelný >> zachránil jej vztek – už se to pak nikdy neopakovalo.
- JPS nakonec tvrdí: člověk si Boha vymyslel, aby si vysvětlil smysl světa – člověka straší nesmyslnost kosmu – sám to nikdy nevyřeší >> nutně vymýšlí pojetí, pojem, kt. může vysvětlit nevysvětlitelné, včetně původu, počátku světa
- JPS později tvrdil, že člověk se zbytečně namáhá s onou nemožnou syntézou (viz výše)
- William Barrett – souhrn JPS ateismu: Sartrův ateismus otevřeně tvrdí ... že člověk je cizinec v univerzu, neospravedlněný + neospravedlnitelný, absurdní v tom prostém smyslu, že neexistuje žádný leibnizovský dostatečný důvod dostačující k vysvětlení, proč on nebo jeho univerzum existuje.

Vlivy + východiska Sartrovsky filosofie

Dva velké proudy

- (1) reakční filosofie (Nietzsche!) proti „racionalismu“ Hegela (Hegel ve Francii znám až těsně před WWI, ve zvláštním výkladu dvou Francouzů; jen *Fenomenologie ducha*!)
- (2) fenomenologie (hl. vliv na JPS metafyziku + epistemologii)

>> JPS : (1) dosavadní filosofie = bankrot, třeba radikálně znovu (viz i nová terminologie)
 (2) důraz na konkrétního jednotlivce
 (3) na konkrétní lidskou svobodu + odpovědnost